

Kolektivizace v Sovětském svazu

CÍLOVÁ SKUPINA
—
ZŠ / 14–15 let

ČASOVÁ DOTACE
—
45 minut

MEZIPŘEDMĚTOVÉ
VZTAHY
—
Mediální výchova

KLÍČOVÁ SLOVA
—
kolektivizace /
komunismus /
ideologie / třídní boj

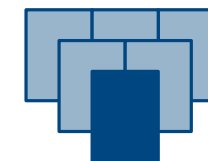
Anotace lekce

Lekce se zaměřuje na přiblížení procesu kolektivizace v Sovětském svazu ve 30. letech 20. století. Žáci zkoumají příčiny vedoucí ke kolektivizaci a její důsledky pro ruskou společnost a sovětský stát.

Badatelská otázka

Proč začala kolektivizace a jaké měla důsledky?

Vzdělávací cíle

Obsah

- Žáci se seznamují s procesem kolektivizace v Sovětském svazu.

Historické myšlení:

Příčiny a důsledky

- Žáci odliší ve zdrojích, kde se hovoří o příčinách a kde o důsledcích kolektivizace.

Badatelské dovednosti

- Popisujeme zdroje.
- Zohledňujeme dobové souvislosti.
- Vysvětlujeme význam.

Vazba lekce na RVP ZV (2021)

D-9-7-03 / charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu

Zdroje

Evokační fotografie 1

Max Penson: Kolchozníci, 30. léta 20. století, in: Amos Chapple: *The Forgotten Photographer Of Soviet Uzbekistan*

název

<https://www.rferl.org/a/photographer-of-soviet-uzbekistan/28917855.html>

link

komentář

Max Penson (1853–1959) patřil k významným sovětským fotografům, který zachycoval modernizaci Uzbekistánu. V 30. letech 20. století pracoval v prestižním časopise *Pravda Východu*. Fotografie kolchozníků (č. fotografie 27) zachycuje dva fenomény typické pro 30. léta – na straně jedné kult osobnosti vyjádřený podobiznou Stalina, na straně druhé traktor – symbol pokroku v zemědělství. Fotografie zachycuje i rozlehlost uzbecké krajiny, jedná se zřejmě o rozorávání stepi. Intenzivní zemědělství přineslo ve středoasijských podmínkách nejprve prosperitu, ovšem později vedlo k ekologickým problémům.

Zdroj 1

Projev Josifa Vissarionoviče Stalina k vedoucím průmyslové výroby (1931), in: BULLOCK, A.: *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*, Praha, 2005, s. 278.

název

komentář

Stalinův projev dokladuje hlavní motiv k zavedení kolektivizace, tedy snahu dohnat ekonomický náskok Západu před Sovětským svazem. Stalin se obával, že slabá ekonomická základna SSSR neumožní obranu před útokem „imperialismu“, který očekával. Kolektivizace neměla pouze ideologické motivy (dostat pod kontrolu nezávislé, soukromě hospodařící rolníky), ale i ekonomické – získat prostředky na industrializaci. Za zmínku stojí i využití historie (resp. historismu) pro aktuální politiku – ukazuje příklad zneužívání historie pro politické účely, který můžeme vidět i v současnosti (např. u ruského prezidenta Putina). Stalinova interpretace ruské minulosti je navíc zavádějící: Rusko do roku 1914 (i přes občasné porážky) neustále expandovalo.

Zdroj 2

Vzpomínka Lva Kopeleva na kolektivizaci (1977),
in: Lev Kopelev: *The Education of a True Believer, New York, 1977, s. 22–223, citováno dle: BULLOCK, A.: Hitler a Stalin. Paralelní životopisy, Praha, 2005, s. 270–271.*

název

komentář

Lev Kopelev (1912–1997) byl sovětský spisovatel židovského původu. V 30. letech byl nadšeným komunistou a účastnil se režimních kampaní. V roce 1945 byl odsouzen za svou kritiku chování sovětské armády ve východním Prusku a byl vězněn v gulagu. Později byl rehabilitován a pracoval v ústavu dějin umění. V roce 1968 protestoval proti okupaci Československa, byl vyloučen z komunistické strany a později donucen k emigraci do Německa. Jeho vzpomínka ilustruje důvěru mnoha mladých lidí ve stalinistický projekt a ukazuje, že politika kolektivizace měla v sovětské společnosti i své zastánce – především ze strany mladých lidí z měst.

Zdroj 3

Vzpomínka ukrajinského řidiče na kolektivizaci (1951):
in: Harvard Project on the Soviet Social System. A-Schedule, Vol. 32, Case 643/ (NY) 1215 (Interviewer J. F. type A4). Male, 50, Ukrainian, Driver. Widener Library, Harvard University

název

[https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:5445907\\$1i](https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:5445907$1i), s. 4.

link

komentář

Tzv. Harvardský projekt probíhal po druhé světové válce a spočíval v rozhovorech s lidmi, kteří se nacházeli v utečeneckých táborech v západní Evropě a měli zároveň zkušenost ze života v Sovětském svazu. Složení respondentů bylo různé – jednalo se zčásti o kolaboranty s nacisty, zčásti o uprchlíky před Rudou armádou. Výpovědi byly anonymizovány a měly posloužit k lepšímu porozumění sovětské společnosti, což by Američanům mohlo pomoci v soupeření v nastávající studené válce. Výpovědi jsou současnými vědci pokládány za věrohodné a důvěryhodné, jejich poskytování nebylo spojeno s žádnými výhodami.

Zdroj 4

Zničte kulaka jako třídu. Propagandistický plakát, SSSR, 30. léta 20. století

název

<https://photochronograph.ru/2013/05/18/plakaty-20-x-30-x-godov/>

link

komentář

Tak jako jiné kampaně režimu byla kolektivizace podporována propagandou. Dobové plakáty se zaměřovaly na identifikaci nepřátel („kulaci“), ale poukazyvaly i na údajné výhody kolektivního hospodaření. Zvolený plakát ilustruje oba aspekty – třídní boj, který je symbolizován jednak nápisem „zničíme kulaky jako třídu“, jednak najížděním traktoru na postavičky, které mají nejspíš „kulaky“ představovat. Žáky při analýze tohoto plakátu můžete upozornit na informační prvek „komunismus“ v PL, který pojem „třídní boj“ vysvětluje. Traktor byl symbolem modernizace spojované s kolektivizací a nahrazení lidské dřiny prací strojů. Zároveň byl pojímán jako zbraň svého druhu (na plakátu řidič najíždí do postaviček kulaků). Souvislost mezi industrializací a kolektivizací naznačuje i továrna, která slouží k výrobě traktorů, brány za traktorem rozšiřují prostor rudé barvy (a tedy prostor továrny, města, symbolicky komunistického režimu) a kultivují „indiferentní“ pustinu, která leží vně. Mimo uspořádaný prostor továrny vidíme jen chaos a anarchii. Plakát tak hutně ilustruje základní režimní teze o významu kolektivizace jako nástroje vřazení „barbarské“ vesnice do uspořádaného, pokrokového světa socialismu.

Zdroj 5

Graf úrovně výroby v Rusku / SSSR v letech 1913–1938, na základě KENNEDY, Paul: *Vzestup a pád velmocí. Ekonomické proměny a vojenské konflikty 1500–2000*, Praha, 1997, s. 366.

název

komentář

Graf výroby v Sovětském svazu je sestaven na základě údajů v knize Paula Kennedyho *Vzestup a pád velmocí*. V Kennedyho knize je součástí tabulky zachycující proměny výroby nejdůležitějších mocností daného období. Ilustruje obrovský propad výroby v důsledku revoluce a relativně pomalé zotavení ve 20. letech 20. století. Obavy z relativně nízkého tempa růstu spolu se snahou po totální kontrole venkova vedly Stalina k zahájení kolektivizace. Z grafu vyplývá, že během deseti let vzrostla výroba o 800 %, cíle stanoveného ve zdroji 1 tak bylo víceméně dosaženo, ovšem za cenu nezměrných obětí, především na straně venkovanů. Nicméně právě průmyslová základna, která byla v 30. letech vytvořena, umožnila přežití Sovětského svazu, když byl napaden nacistickým Německem (žáci mají tuto informaci v PL v časové ose).

Návrh postupu

Fáze

Popis

Učitel

Žák

Komentáře

Fáze 1 10 minut

úvod – evokace a kontextualizace

- Seznámí žáky s cílem hodiny a s badatelskou otázkou. Promítne přes dataprojektor evokační fotografii a zeptá se žáků na jejich pocity.
- Kontextualizuje téma (SSSR, komunismus, kolektivizace).

- Přemýšlí o evokační fotografii, formuluje své pocity z ní, seznamuje se se základním kontextem tématu.

- Necháváme na uvážení, zda kontextualizaci provede učitel formou výkladu či použije informační prvky v PL.

Fáze 2 25 minut

práce se zdroji 1–5

- Podporuje žáky při analýze zdrojů:
 - obchází žáky či skupiny a kontroluje postup práce.
- Shrnuje s žáky výstupy k dílčím úkolům.

- Zkoumá jednotlivé zdroje a plní dílčí úkoly spojené s jejich zkoumáním.

- Necháváme na uvážení učitele, zda pracovat ve skupinách či samostatně.
- Doporučujeme komentovat původ a intenci jednotlivých zdrojů:
 - zdroj 1 nás informuje o státní politice,
 - zdroj 2 nám předkládá perspektivu člověka, který se kolektivizace aktivně účastnil;
 - zdroj 3 ilustruje postoj oběti kolektivizace;
 - zdroj 4 je propagandistický plakát podporující kolektivizaci;
 - zdroj 5 je výpočet historika ilustrující proměnu výroby.
- Doporučujeme rozdělit si čas na úkoly a společně shrnout dílčí úkoly. Zvyšujeme tím šanci na úspěšné zodpovězení badatelské otázky.

Fáze 3 5 minut

závěrečné hodnocení

- Vyzve žáky k vytvoření odpovědi na badatelskou otázku.

- Formuluje odpověď na badatelskou otázku.

- Pokud žáci zohlední i informační prvky v PL (konec války, informace o třídním boji), jejich popis příčin a důsledků bude bohatší.

Fáze 4 5 minut

reflexe hodiny

- Moderuje výstupy žáků.

- Prezentuje své odpovědi na badatelskou otázku a případně další postřehy k tématu.

Kritéria hodnocení

Základní úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák dokáže identifikovat důvody (politická vůle) vedoucí ke kolektivizaci. Dokáže vyjmenovat nejméně jeden následek kolektivizace.

Příklad odpovědi

Kolektivizace začala, protože to Stalin chtěl, a vedla k velkému utrpení zemědělského obyvatelstva.

Střední úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák dokáže identifikovat a blíže charakterizovat důvody (politická vůle, snaha dohnat ekonomickou zaostalost) vedoucí ke kolektivizaci. Vyjmenuje nejméně dva důvody vedoucí ke kolektivizaci.

Příklad odpovědi

Kolektivizaci nařídil Stalin, aby zlepšil sovětskou ekonomiku. Vedla k utrpení zemědělců (hlad, věznění), ale vyrábělo se více.

Pokročilá úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák dokáže identifikovat a blíže charakterizovat důvody (politická vůle, snaha dohnat ekonomickou zaostalost) vedoucí ke kolektivizaci. Vyjmenuje nejméně dva důvody vedoucí ke kolektivizaci. Spojí si informaci o konci války a úrovni výroby.

Příklad odpovědi

Kolektivizaci nařídil Stalin, aby zlepšil sovětskou ekonomiku. Vedla k utrpení zemědělců, ale zároveň i ke vzestupu výroby, což Sovětskému svazu později umožnilo vyhrát druhou světovou válku.

Doporučená literatura

FITZPATRICK, S.

Každodenní stalinismus. Obyčejný život v neobyčejné době.

Sovětské Rusko ve 30. letech.

Praha, 2018.

FIGES, O.

Šeptem. Soukromý život ve Stalinově Rusku.

Praha, 2009.

Metodika

Blok 2 / Výzvy pro demokracii

Lekce 5

Kolektivizace v Sovětském svazu

Autoři lekce (metodický a pracovní list):

Jaroslav Pínek

Aleš Sedlmaier

Grafická úprava:

Hedvika Vilinger Člupná

Dílo podléhá licenci [Creative Commons CC BY-SA 4.0](#)

[Uvedte původ–Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.](#)

Všechny metodiky a pracovní listy jsou v elektronické podobě ke stažení na webových stránkách dejepisplus.npi.cz.

Rok vydání 2022

Národní pedagogický institut České republiky

www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky